

Sex Education a l'IES Antoni Maura: entre n'Otis i la doctora Milburn

Marta Franco

Maria Homar

RESUM

Aquest treball pretén posar de manifest la importància de la transversalitat de l'educació afectivosexual en el desenvolupament integral de la competència social i cívica del nostre alumnat, a partir de l'experiència al nostre centre. Per fer-ho, hem de capgirar la idea d'una educació afectivosexual reduïda a impartir uns continguts de forma puntual i des d'un punt de vista focalitzat en la prevenció d'embarassos no desitjats i en la propagació de malalties. Volem crear un nou paradigma en què la prioritat sigui el vincle real amb l'alumnat per ajudar-lo a desenvolupar una autoestima que li permeti establir relacions interpersonals sanes, basades en el respecte i l'empatia.

RESUMEN

Este trabajo pretende poner de manifiesto la importancia de la transversalidad de la educación afectivo-sexual en el desarrollo integral de la competencia social y cívica de nuestro alumnado, a partir de la experiencia en nuestro centro. Para llevarlo a cabo, tenemos que darle la vuelta a la idea de una educación afectivo-sexual reducida a impartir unos contenidos de forma puntual y desde un punto de vista focalizado en la prevención de embarazos no deseados y en la propagación de enfermedades. Queremos crear un nuevo paradigma en el que la prioridad sea el vínculo real con el alumnado para así ayudarle a desarrollar una autoestima que le permita establecer relaciones interpersonales sanas, basadas en el respeto y la empatía.

I. QUI ÉS N'OTIS? INTRODUCCIÓ

Sex Education és una sèrie de televisió britànica, creada per Laurie Nunn el 2019, que explica la història d'Otis Milburn, un adolescent socialment incòmode, fill d'una terapeuta sexual, que estableix un negoci d'assessorament sexual a l'institut per ajudar els seus companys/es a tractar els seus problemes sexuals i, d'aquesta manera, treure rèdit d'una necessitat no coberta entre el jovent que l'envolta, tan interessat en el sexe com poc format en el tema.

Aquesta falta de formació, que traslladam a qualsevol adolescent fora de la pantalla, podem pensar que xoca en un moment en què semblava que el sexe havia deixat de ser tabú, almenys per a un sector molt ampli de la societat: les famílies en parlen més amb els seus fills i filles, vivim constantment envoltats d'imatges i missatges explícits sobre el tema; fins i tot s'ha instaurat amb força el terme «hipersexualització». Per què, doncs, constatam diàriament aquesta necessitat de formar el nostre jovent? És el que esgranarem en aquest treball, alhora que explicarem com és el projecte de centre que volem consolidar.

2. LA TEVA FOTO DE PERFIL «ESTÀ FEST». DIAGNOSI DE LA SITUACIÓ

«Està fest» és una expressió actual entre els i les adolescents que significa «m'agrada». Abordar l'educació afectivosexual amb el nostre alumnat suposa haver de tenir en compte un primer factor: el xoc generacional.

El nostre jovent utilitza codis de comunicació (verbals i no verbals) que avui dia a les persones a qui ens encomanen la tasca educativa ens resulten desconeguts i/o allunyats de la nostra realitat adulta, per la qual cosa, si no els coneixem, hi quedam a la superfície, hi passam de puntetes.

La diagnosi de la situació (i la seva actualització), en un tema tan orgànic com és l'educació afectivosexual, no la podem reduir a una prova estandarditzada externa, com tampoc no podem fer-la sense un acostament de la persona adulta als costums de l'adolescent, com interactua amb els seus iguals, no sols a l'aula o a fora, sinó també a les xarxes socials.

Al nostre centre, les coordinadores de coeducació i convivència tenim un grup de WhatsApp amb l'alumnat de la nostra Comissió de Coeducació. També en tenim un altre amb dos representants de cada grup classe que formen el Consell d'Alumnat. Aquests xats, sumats al fet de tenir un perfil d'Instagram de la nostra comissió, Mauracoeducació, en què seguim bona part del nostre alumnat, ens permeten estar actualitzades de com es mostren al món, de com entenen les relacions afectives; en definitiva, ens reflecteixen els nous codis emprats i també com aquests codis influeixen i impacten en els nostres adolescents. Tot aquest material, que va renovant-se dia a dia al compàs de *stories* i actualitzacions d'estat, ens serveix per justificar de llarg els continguts del nostre itinerari coeducatiu.

3. «SEX EDUCATION» A L'IES ANTONI MAURA

A l'IES Antoni Maura hem anat tractant l'educació afectivosexual de forma transversal però no sistematitzada durant els darrers cursos. El curs passat, amb el propòsit d'aconseguir aquesta sistematització, la Comissió de Coeducació i Convivència va seqüenciar els diferents continguts que calia treballar en un itinerari que forma part del nostre projecte coeducatiu de centre (fig. 1).

Amb una programació temporalitzada, la formació coeducativa i afectivosexual passa a estar distribuïda en diferents sessions al llarg dels trimestres i nivells educatius, cosa que ens permet rompre la tendència de deixar de banda o de repetir continguts al mateix alumnat, i també ens facilita una programació que té en compte el seu nivell de maduresa. D'aquesta manera, un/a alumne/a que cursa tota l'ESO treballarà tot el que estableixen les lleis orgàniques 8/2013, LOMQE, 2/2010, de salut sexual i reproductiva, 11/2016, d'igualtat de dones i homes, i 8/2016, contra la LGTBIfòbia en aquest àmbit: la promoció d'una visió de la sexualitat en termes d'igualtat i corresponsabilitat entre homes i dones, la prevenció de la violència de gènere, les agressions i els abusos sexuals, el respecte a la diversitat, la prevenció d'embarassos no desitjats i malalties de transmissió sexual, etc.

Aquests continguts es distribueixen en diferents blocs que explicarem en els apartats següents.

QUADRE 1. ITINERARI COEDUCATIU A L'IES ANTONI MAURA

	1r trimestre	2n trimestre	3r trimestre
1r ESO	Estereotips per raó de gènere: les joguines, la roba, els esports no tenen sexe.	Corresponsabilitat en les tasques domèstiques.	Nous referents I: professions
	El meu cos canvia.	Cibermentores I (ciberassetjament)	Cibermentores II (perills de les xarxes socials)

2n ESO	Els afectes sexuals	Micromasclismes	Lletres musicals i videoclips sexistes
	Cosificació i publicitat sexista	Hipersexualització i xarxes socials	Nous referents II: esportistes
3r ESO	Dones i ciència (elles) Noves masculinitats (ells)	Desmitificació de l'amor romàntic (14 de febrer)	La violència en la parella adolescent: <i>La historia de Pepa y Pepe</i>
	Empatia i assertivitat (projecte FEM Òpera)	Relacions sexuals sanes i igualitàries	Taller de tràfic i prostitució: Tracta d'evitar-la I
4t ESO	Revisió de tots els continguts anteriors (projecte «Diferents, però iguals»)	La relació de parella	Pornografia I: anàlisi crítica de la pornografia
		La violència en la parella: <i>No solo duelen los golpes</i>	Nous referents III: aficions
1r batx.	<i>Liberated: the new sexual revolution</i>	Taller de tràfic i prostitució: Tracta d'evitar-la II	Pornografia II: nova pornografia i canvi en les relacions interpersonals

4. «A» D'AUTOESTIMA I AUTOCONeixEMENT

El nostre enfocament de l'educació afectivosexual parteix de la relació afectiva més important: la que s'estableix amb un mateix. L'autoestima és el pilar sobre el qual es fonamenta el nostre projecte: volem persones adolescents que s'estimin, que es valorin, que es respectin i que tinguin cura d'elles mateixes. Només així entenem que seran capaces de desenvolupar relacions afectives i/o sexuals sanes i desitjables amb altres persones.

Aquest concepte d'autoestima s'ha d'estendre també a la relació amb el propi cos: és fonamental treballar amb l'alumnat la diversitat de cossos existents, la pressió que exerceixen els cànons estètics i la normativitat, per aconseguir l'ideal d'acceptar i estimar el nostre cos amb totes les seves peculiaritats.

Algunes activitats en què tractam aquest bloc de continguts són:

El meu cos canvia (1r ESO)

En aquesta sessió s'introdueixen els conceptes de pubertat i adolescència i els canvis que es produeixen en aquestes etapes de la vida: físics i hormonals, els genitals femenins i masculins, cicle menstrual, etc.

Posam especial èmfasi en els genitals femenins i les seves parts, perquè són els més desconeguts, tant per als al·lots com per a les al·lotes. Així com els genitals masculins són més visibles per la seva situació frontal i estan socialment més visibilitzats, les al·lotes no en veuen d'altres i només poden observar els seus si empren un mirall (les animam a fer-ho a la intimitat de casa). A més a més, hi ha un desconeixement molt elevat sobre l'himen i els mites que l'envolten, així com de pràctiques

abusives com l'ablació de clitoris, la baixada forçada del prepuci en nins (pràctica habitual en les consultes pediàtriques), etc.

Un altre apartat molt rellevant és el cicle menstrual. En aquesta sessió s'inclou una part manipulativa, destinada a experimentar amb compreses, tampons, copes menstruals, etc. Això té per objectiu que els al·lots, que generalment no han vist de prop mai cap d'aquests articles, puguin acostar-s'hi sense tabús, normalitzar-ne l'ús i la visibilització. Es tracta que, dins la idea de fer equip i ser companys, creem la necessitat que ells, els al·lots, siguin conscients de la realitat mensual de l'altra meitat de la humanitat.

Altres activitats del projecte coeducatiu en les quals es treballa l'autoestima són, per exemple, la d'**El cos com a camp de batalla**, al batxillerat artístic, en què es fa una anàlisi crítica de les pressions estètiques i diferents motivacions que al llarg de la història hi ha hagut per a la modificació del propi cos: dones girafa, peus de lotus, tatuatges, depilació, cirurgia estètica, etc.; la del **Programa de persones cibermentores d'IBJove**, en què l'alumnat cibermentor de 3r imparteix al de 1r continguts sobre ciberassetjament escolar i transmet formes d'actuar en cas de rebre missatges incòmodes o perillosos; la de **Dones i ciència**, promoguda per la UIB, taller no mixt en què les alumnes de 3r d'ESO realitzen al campus una activitat per valorar la contribució de les dones a la ciència i poder aportar, així, referents a les nostres joves, les quals avui dia tenen encara una presència minoritària en carreres universitàries STEM, i la de **Nous referents**, en la qual visiten el centre persones que es dediquen a professions o a esports que transgredeixen els cànons establerts per gènere (un home infermer, una dona bombera...) i, a més, reflexionen sobre el sostre de vidre i altres dificultats que es troben les dones per arribar a una paritat real en l'ocupació dels llocs de poder.

5. B. M'ESTIMA, NO M'ESTIMA. RELACIONS AFECTIVES

Si alguna cosa connecta amb força amb l'adolescent, és la idea de l'amor, de compartir afecte amb les persones que té al seu voltant.

Les relacions afectives han de tenir uns components que les facin respectuoses, segures i honestes, tant en família com amb les amistats o en parella. S'ha d'intentar defugir també de l'heteronormativitat i visibilitzar tot tipus de models. Així doncs, l'assertivitat, l'empatia, la corresponsabilitat i la bona comunicació són conceptes que es treballen en aquest bloc de continguts.

Els afectes sexuals (2n ESO)

En aquesta sessió partim de la idea que establim vincles segurs amb les persones que tenen cura de nosaltres perquè som éssers socials que des de nadons necessitam protecció i afecte, a més de les necessitats purament físiques. Si des del naixement som estimulats i abraçats, aquesta circumstància reforça el nostre autoconcepte i ens ajuda a desenvolupar-nos de manera sana i segura (Ainsworth i Bowlby, 1965). En aquest aspecte, el cos hi té un paper fonamental, perquè és el nostre canal comunicatiu de relació amb les persones que ens envolten (Montagu, 1971). Ja entrant

a l'adolescència, el suport social ens permet reafirmar la pertinença a un grup, ens sentim persones acceptades i capaces d'influir en un entorn comú, i els afectes sexuals ens impulsaran a acostar-nos a altres persones d'una manera més íntima.

En aquesta sessió consideram que hi ha tres punts que hem d'abordar especialment per la necessitat que el moment maduratiu de l'al·lot o l'al·lota requereix:

- Diferenciació entre enamorament (estat inicial d'exaltació i passió) i vincle afectiu positiu durador.
- La importància de triar una bona parella: valorar el respecte, la comunicació, el suport mutu.

Posar èmfasi que una parella bona és la que ens fa sentir bé la major part del temps, i els afectes sexuals ens han de donar seguretat, satisfacció i plaer (Tomàs, Ordinas, Caldés, Aranguren, 2017).

- Respectar i respectar-nos implica deslligar-nos de discursos coactius o xantatges emocionals. Tenir una parella i estimar-la no ens obliga a fer coses per a les quals no estam preparats/ades, per molt que la idea generalitzada entre el jovent sigui que mantenir relacions sexuals és una prova d'amor.

Empatia i assertivitat FEM Òpera (3r ESO)

FEM Òpera és un projecte multidisciplinari d'elaboració pròpia que té per objectiu reescriure i representar el final de quatre òperes (*Carmen*, *Madame Butterfly*, *La Traviata* i el musical *West Side Story*), en les quals les protagonistes pateixen situacions abusives, de manera que els finals esdevinguin respectuosos i assertius. Han de tenir en compte els desitjos i la situació de partida de cada personatge de la història i aconseguir un desenllaç no violent que respecti al màxim els seus interessos.

Altres activitats del projecte relacionades amb aquest bloc són la de **Corresponsabilitat en les tasques domèstiques** de 1r d'ESO i les de **Desmitificació de l'amor romàntic** de 2n i 3r.

6. C. I A LA FI AVUI PARLAREM DE... SEXE! RELACIONS SEXUALS

Quan hem treballat a les sessions anteriors el tema de l'autoestima i les relacions afectives, arriba aquell tema que tothom espera: el de sexualitat. És important defugir i redirigir el que ells solen entendre per relació sexual (una relació purament coital heterosexual) i obrir àmpliament el ventall de relacions sexuals en el sentit més extens possible i desitjable des d'un punt de vista saludable. Això engloba, òbviament i entre d'altres, les masturbacions, les relacions sexuals sense penetració i també les relacions homosexuals.

Per tant, treballam sempre sobre una sèrie de conceptes o requisits a l'hora d'enfocar una relació sexual sana i igualitària, enumerant-los i posant-ne exemples gràfics. Aquests serien:

Desig mutu

En un moment en què es parla molt del consentiment sexual, és important parar-hi esment i capgirar-lo cap a un autèntic desig sexual. Una bona forma d'introduir la diferència entre desig i consentiment és una dinàmica de joc de rols: pactam amb un alumne fora de l'aula que ell ens intentarà convèncer d'anar a veure una determinada pel·lícula al cinema i llavors representam l'escena davant la classe.

Es dona llavors la situació paradigmàtica següent: qualsevol de nosaltres, davant la insistència i la persuasió d'un amic, podem acabar accedint a anar a veure una pel·lícula que no ens feia ganes de mirar. Hi hem consentit? Sí. Ho desitjàvem? No. Aquest joc de rols tan senzill ens serveix per encetar aquest tema i fer comprendre ràpidament a l'alumnat la diferència entre un simple consentiment i un desig mutu, notori i manifest, en les relacions sexuals. També ens serveix per explicar per què «només un sí és sí» i com, en moltes ocasions, la pressió social i la societat, en què nines i dones són educades per agradar i aconseguir, dificulten molt la verbalització explícita del no.

Plaer mutu

Si bé el desig mutu és necessari, no ens hem d'oblidar que l'objectiu principal de les relacions sexuals és l'obtenció de plaer. A causa de la situació de desigualtat entre gèneres, el desconeixement de l'anatomia i la fisiologia del cos femení, etc., aquest plaer moltes vegades és obtingut només per una de les dues parts de la relació, en el cas de relacions heterosexuales. Aquí trobam important incidir en la importància de fer equip, per una banda, i també del coneixement del propi cos i de la comunicació per facilitar a l'altra persona la informació d'allò que una persona sent.

Respecte, honestedat i confiança mútues

Si entenem les relacions sexuals des d'un punt de vista empàtic de fer equip amb l'altre, entren en joc els requisits del respecte, l'honestedat i la confiança màximes: consensuar les pràctiques sexuals que es volen fer o no, poder aturar-se en el moment que es vol, indicar el que agrada o el que es desitja o no amb un llenguatge assertiu, ser sincers sobre el grau de compromís que es vol adquirir, en són exemples.

Relacions sexuals sanes

Aquest apartat inclou la perspectiva de la salut física: treballar els coneixements per evitar les malalties de transmissió sexual i els embarassos no desitjats.

Som conscients de l'existència de diferents termes o expressions per referir-se a la mateixa pràctica sexual i, tot i que com a educadores fem el més formal, convé anomenar-ne d'altres, perquè tothom entengui de què parlem o de què parlen els/les companys/es.

Aquests continguts s'imparteixen a la sessió de **Relacions sexuals sanes i igualitàries** a 3r d'ESO, però també de forma indirecta es treballen els requisits per a una relació sana i igualitària

a les sessions de **Violència en la parella adolescent: La historia de Pepa y Pepe**, de Carmen Ruiz Repullo, i a la de **No solo duelen los golpes**, de Pamela Palenciano.

7. D. DESPERTÉ A MI JOVEN HERMANA CON MI POLLA. PORNOGRAFIA, PROSTITUCIÓN I CULTURA DE LA VIOLACIÓN

Aquest és el títol del vídeo porno més vist de la setmana (5,6 milions de visites), segons el portal Pornhub el dia 16 de maig de 2020. No és extraordinari, la majoria dels títols van en aquesta línia agressiva i vexatòria.

PornHub és una de les pàgines web de pornografia més populars, amb 92 milions de visites diàries. Transmet cada dia 5.000 terabytes de vídeos, mentre que Facebook, per tenir una mesura comparativa, en transmet 600 (Ballester, Orte i Pozo, 2018).

La cultura pornogràfica és un gegant que envaeix tot allò que està relacionat amb la sexualitat. Podem treballar l'educació afectivosexual un pic o dos cada trimestre, però els nostres adolescents miren cada setmana hores d'aquestes imatges i fan seus aquests nous valors: cossos normatius depilats, musculosos i joves; sexe basat en el poder, la submissió i vexació de les dones, conceptes totalment oposats als treballats a l'apartat anterior.

El creixent visionament de pornografia entre el jovent està directament relacionat amb el també creixent consum de prostitució, que ha augmentat en el tram de 18 a 25 anys a Espanya, país d'Europa que el lidera. També han augmentat els darrers anys els casos d'agressions sexuals múltiples (Ballester, Orte, Pozo, 2018; Meneses, Rua i Uroz, 2018).

Abordar aquests temes, llavors, esdevé una prioritat si pretenem assolir un desenvolupament afectivosexual saludable i igualitari del nostre alumnat. Exemples d'activitats en què tractam aquesta problemàtica són les següents:

Anàlisi crítica de la pornografia (4t d'ESO)

Aquest taller és impartit per dues joves estudiants universitàries. Venen al centre i aporten d'una forma molt fresca una visió crítica de la pornografia, posant de manifest, a més de les esmentades, situacions evidents però de les quals moltes vegades el nostre alumnat no n'és conscient: plaer fingit per les actrius, cossos normatius, absència de preservatiu, la cosificació (tractar les dones com objectes), etc. El fet que les ponents siguin al·lotes joves, en edats properes al nostre alumnat, fa que s'estableixi un vincle i una entesa mútua que millora molt la receptivitat del missatge en comparació a si l'impartim nosaltres com a adultes.

Nova pornografia i canvis en les relacions interpersonals (1r de batxillerat)

Convidam el doctor Ballester al centre per impartir un taller sobre la nova pornografia i com canvia les relacions interpersonals entre el nostre jovent. De caire més formal que l'anterior, pensat també

per a un alumnat més gran i amb més trajectòria dins el programa, aporta dades contundents per reforçar aquest missatge aclaparador que hem anat dibuixant en anteriors apartats: el consum de pornografia entre els adolescents està generalitzat i normalitza situacions no desitjables per a un desenvolupament saludable.

Taller sobre tràfic i prostitució (3r d'ESO i 1r de batxillerat)

En aquestes dues sessions, impartides per talleristes de la Fundació Amaranta, s'analitza el fenomen del tràfic de persones amb finalitats d'explotació sexual i la relació de la prostitució amb la desigualtat de gènere: una persona, per motius econòmics, legals, socials o culturals es veu obligada a prestar a altres determinats serveis sexuals a canvi de diners o un altre tipus de contraprestació. La prostitució es basa en la submissió sexual de les dones i en l'explotació basada en relacions de poder i provoca servitud (Médicos del Mundo, 2020). És important fer arribar a l'alumnat la realitat de la situació de la gran majoria d'aquestes dones sense la visió edulcorada tradicional i qüestionar-ne el consum, com hem dit, creixent entre el sector de població masculina més jove.

Un altre aspecte necessari del nostre projecte és posar èmfasi en la prevenció de situacions d'abusos relacionades amb la prostitució en què es poden veure implicades les nostres pròpies alumnes: l'existència de màfies organitzades per captar adolescents amb finalitats d'explotació sexual, el ciberassetjament pedòfil o *grooming* (actuacions enganyoses dutes a terme per un adult per obtenir la confiança d'un menor d'edat i obtenir-ne favors sexuals) i els *sugardaddies* (adults que ofereixen diners i regals a menors a canvi de cites, fotografies, etc.), fet que és corroborat amb experiències properes de persones conegudes pel nostre alumnat.

Liberated: the new sexual revolution (1r de batxillerat)

Visualització d'aquest documental de Netflix, en el qual arran d'una festa massiva amb finalitats sexuals als Estats Units (semblant a les del fenomen del *mamading* de la zona de Magaluf), s'analitzen els condicionants que pateixen els i les joves a l'hora de viure la seva sexualitat i com s'han arribat a normalitzar conductes com les agressions sexuals múltiples en aquest context mundial de consumisme, cosificació i hipersexualització.

8. E. QUIN OI, PROFE, TÉ PÈLS! COS I GÈNERE

És gairebé la mateixa escena repetida amb alumnat i sessions diferents: mostram un dibuix per il·lustrar les diferents parts d'una vulva i una part del nostre auditori masculí s'escandalitza perquè no es correspon amb aquella que a l'imaginari col·lectiu impera. «Té pèls, quin oi!», no falla.

Aquesta situació recurrent és bastant simptomàtica de l'opressió que els cànons estètics exerceixen sobre els cossos, sobretot sobre els femenins, fet que s'explica per la nostra situació social jeràrquica desigual. Tenim centenars d'exemples al món de la publicitat que ens diuen que acceptar aquestes imposicions és l'única manera de rebre acceptació social, cosa de la qual fa una bona anàlisi l'artista visual Yolanda Domínguez. Hem de partir de la idea material que el cos de les dones ha estat

sempre un territori aliè a nosaltres mateixes i quan feim educació afectivosexual aquest fet passa a constatar-se de manera ampliada.

Hi ha un motiu físic que explica que les dones no estiguem al mateix nivell de coneixement dels nostres sexes (si no és amb un mirall, no ens podem mirar, i tampoc fàcilment veure el d'altres dones), però no podem obviar la perspectiva de gènere a l'hora d'abordar el tema del cos i la genitalitat: la cultura ha esborrat el nostre sexe o directament l'ha relegat a la mirada masculina. No oblidem tampoc el desconeixement sobre la nostra forma d'obtenir plaer, l'anatomia completa del clítoris es va descriure per primera vegada el 1998 (O'Connell, 1998).

Per altra banda, hem de ser ben conscients que les referències que el nostre alumnat té de com són els nostres genitals provenen, una vegada més, del món de la pornografia. No ens ha de sorprendre: la infantesa té accés a la pornografia, distribuïda per internet. De fet, una de les conclusions de l'estudi *Nova pornografia i canvis en les relacions interpersonals* (Ballester, Orte i Pozo, 2018) destaca que l'edat d'accés a continguts pornogràfics a l'Estat espanyol s'avança als 8 anys i es generalitza als 14. L'infant no fa falta que la cerqui, el material el troba a ell. Com a docents, hem de conèixer aquesta circumstància i alertar les famílies i, si cal, fer formació també als progenitors, cosa que tenim pendent al nostre projecte coeducatiu. No val donar entrada a discursos atenuadors o relativitzadors sobre suposades excepcions o els vessants artístics, com malauradament es constata en alguns materials didàctics d'educació afectivosexual actualment vigents: la pornografia influeix en el concepte masclista de la dona com a objecte d'ús per a satisfacció de l'altra meitat de la humanitat, els homes.

Un altre exemple de com la pornografia deshumanitza les dones i les converteix en simples trossos de carn és com la categoria «dona» és àmpliament classificada i etiquetada en les pàgines pornogràfiques d'acord amb la corporalitat («asiàtiques», «grasses», «MILFs», «adolescents»...). Els joves reben, a través d'aquestes referències, un missatge implícit de possessió, fins i tot de menors d'edat, una idea que ni tan sols es mostra subtil és que ells estan molt per damunt del desig de l'altre cos, fet que duu a normalitzar les violacions, la prostitució i les pràctiques abusives com el *bukkake*. Si una dona és un objecte, una font de plaer, deixa de ser percebuda com a ésser humà de ple dret. D'aquí la importància que donam a treballar l'empatia.

Cosificació i publicitat sexista (2n d'ESO)

Amb clau d'humor, el projecte «Poses», de l'artista Yolanda Domínguez, ens serveix de punt de partida per entendre la representació de les dones en les editorials de moda: dones submises, extremadament primes, en situacions totalment absurdes, donant una imatge malaltissa i de dissociació amb el propi cos que tenen una enorme influència en la construcció de rols i, en conseqüència, en el comportament d'homes i dones.

Hipersexualització i xarxes socials a 2n d'ESO

Aquesta sessió és complementària a la formació rebuda el curs anterior de l'alumnat cibermentor en la qual aprenen a ser conscients de la importància de fer un ús responsable de les xarxes. En un moment en què la imatge mostrada a Instagram és la carta de presentació al món de l'adolescent, ens

hem de permetre anar a l'arrel de per què té més «m'agrada» mostrar el cul o adoptar una postura sexualment suggerent que qualsevol altre tipus de fotografia més nítida del que veritablement són. Per altra banda, la sessió de «Lletres musicals i videoclips sexistes a 2n d'ESO», impartida el curs passat per Margalida Duran, tracta la cosificació i la hipersexualització, una tònica constant en els vídeos musicals de moda. Els missatges verbals de les cançons, sobretot de manera explícita les lletres de trap i reggaeton, transmeten, validen i perpetuen el masclisme imperant. Intentam no enfocar-ho des de la repressió ni l'autoritarisme moral, es tracta sols que siguin capaços d'analitzar-ho des d'un punt de vista crític i honest.

Si una cosa és clara és que els cossos de les dones no han estat encara alliberats d'una opressió sexual que té segles d'antiguitat i que té el seu fonament en el gènere, la construcció cultural que col·loca les dones en una posició subordinada.

Estereotips per raó de gènere: les joguines, la roba, els esports no tenen sexe (1r d'ESO)

Des del bressol els estereotips de gènere se'ns imposen: els valors assignats al suposat concepte de dona (feminitat) i d'home (masculinitat) ens arriben mitjançant el llenguatge (home fort, valent, triomfador; dona submissa, agradosa, cuidadora...), catàlegs de joguines en rosa i blau, anuncis de televisió... Si volem una igualtat efectiva entre homes i dones, hem de treballar perquè el nostre alumnat desenvolupi tota la seva potencialitat sense condicionants externs de cap tipus.

Crida l'atenció, per tant, l'aparició en els darrers anys de protocols i materials enfocats a treballar la diversitat sexual a les aules que, amb l'objectiu de promoure la inclusió dels infants que no adopten els rols que aquesta rígida societat espera segons el seu sexe, acaben reafirmant precisament allò que mitjançant el nostre projecte volem abolir: els estereotips per raó de gènere. En aquesta mateixa línia, som molt crítiques i cautes amb l'augment de l'ús de bloquejadors hormonals i de teràpia hormonal substitutiva per als infants menors d'edat, i també de les mastectomies.

Noves masculinitats (taller per a al·lots) (3r d'ESO)

Aquest taller no mixt duit a terme per Miquel Far convida els alumnes al·lots a fer una reflexió sobre els valors i les conductes que es premien en la nostra cultura en el gènere masculí: força, agressivitat, valor, falta d'empatia, i els qüestiona si els fan feliços i també si els volen donar continuïtat. El format íntim que es dona entre ells i amb un adult home referent que condueix la visió crítica d'aquesta idea de masculinitat fomenta un espai en el qual es poden sincerar i reflexionar-hi.

9. F. PROFE, I A TU T'HA PASSAT? EL REGISTRE

L'educació afectivosexual al nostre centre vol acostar-se a les necessitats i situacions reals del nostre alumnat. El llenguatge que empram en tota aquesta formació esdevé especialment important: és el vehicle principal per transmetre les emocions i aquestes són les que fa que l'aprenentatge es faci real. (Mora, 2014).

En les nostres intervencions, per tant, no s'hi val mantenir la distància ni les barreres, ni el discurs de registre seriós, científic i fred. Només des d'un enfocament proper, empàtic, més orgànic del que estam avesats a utilitzar i allunyat de postulats racionalitzats podem establir una via de comunicació efectiva sobre aquest tema tan íntim i personal. Haurem de valorar prèviament la conveniència de la presència o no d'altres persones adultes a la sessió per mantenir l'ambient més còmode possible.

El llenguatge que empram, per tant, ha de ser clar i pla (s'ha d'entendre i no ha de donar lloc a segones interpretacions), proper (ha d'emprar les paraules que ells comprenen), rigorós (ha de ser exacte i científic), gràfic, expressiu i respectuós (tenint en compte al màxim tota la diversitat de situacions possibles). En un moment d'exposició màxima a dubtes i inseguretats, l'humor ens pot ajudar a aconseguir una experiència conjunta agradable i divertida davant els nervis habituals d'aquestes situacions d'incertesa.

Per acabar, farem sempre el suggeriment de parlar-ne a casa, amb la família. No els podem deixar fora. Necessiten un adult referent i proper per resoldre qualsevol problema o dubte, no cercar-lo entre els amics, a l'estil de n'Otis, ja que en saben tan poc com ells. També és important anomenar serveis d'assessorament públics (consulta sobre sexualitat de PalmaJove, SexConsulta UIB).

10. CONCLUSIONS

L'educació emocional, l'educació afectivosexual i el feminisme o la coeducació no es poden abordar per separat ja que, com hem exposat al llarg de l'article, estan intrínsecament lligades.

L'educació afectivosexual no es pot tractar a espipellades, sense un fil conductor, convé tenir un itinerari formatiu amb tots els continguts seqüenciats. Es pot aprofitar l'obligatorietat de tenir un projecte coeducatiu a cada centre, segons la Llei 11/2016, per desenvolupar-lo de forma integral.

El vincle emocional amb els continguts i el professorat s'ha de donar perquè aquest aprenentatge sigui efectiu. És l'adult el que ha de moure fitxa i canviar el seu paper de transmissor de coneixements a un paper d'acompanyament i guiatge amb honestedat, confiança i un vincle sincer.

Consideram necessari un programa d'educació afectivosexual, emocional i coeducatiu elaborat amb perspectiva de gènere per part de professionals ben formats des de l'administració, per tal de facilitar-ne la tasca al col·lectiu docent.

És convenient una actualització constant de la diagnosi per tal d'atendre tot el ventall de noves realitats que impacten damunt el nostre alumnat i d'aquesta manera cobrir les seves necessitats formatives sobre aquest tema. Això ho podem dur a terme revisant periòdicament els continguts del nostre programa i mantenint el contacte directe amb les aules.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Ainsworth, M., Bowlby, J. (1965). *Child Care and the Growth of Love*. Penguin Books

Ballester, L., Orte, C., Pozo, R. (2018). Nova pornografia i canvis en les relacions interpersonals. A: Ballester, J. (dir.) *Anuari de l'Educació de les Illes Balears. 2018*. Universitat de les Illes Balears, Fundació Guillem Cifre de Colonya.

Meneses, C., Rua, A. i Uroz, J. (2018). Exploring motives to pay for sexual services from opinions about prostitution. *Revista Internacional de Sociologia*, 76(1):e091.

Montagu, A. (1986). *El tacto: la importancia de la piel en las relaciones humanas*. Paidós.

Mora, F. (2014). *Neuroeducación: solo se puede aprender aquello que se ama*. Alianza Editorial.

O'Connell, H. (1998). Anatomical Relationship Between Urethra and Clitoris. *The Journal of Urology*.

Tomàs, A. M., Ordinas, M., Caldés, L. i Aranguren, R. M. (2017). *Amb tots els sentits. Educació afectiva i sexual a la infància i a la pubertat*. Conselleria de Salut de les Illes Balears.